

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ЧЕРЕЗ ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ

У сучасному демократичному світі, громадянська свідомість є наріжним каменем громадянськості. Її сутність полягає в усвідомленні особистих прав і обов'язків у контексті суспільства та правової системи. Це поняття включає у себе знання про конституційні права та свободи, розуміння соціальних правил і норм, а також усвідомлення відповідальності перед собою та іншими громадянами за свої дії, які обов'язково тягнуть наслідки [1, с. 2].

Тобто громадянська свідомість – це сукупність знань, переконань, цінностей та умінь, що формують громадянина, який готовий брати участь у житті суспільства, дотримуючись відповідних правил і законів. Одним із ключових факторів формування громадянської свідомості є правове виховання, яке відіграє важливу роль у підготовці свідомих одиниць до активної участі в житті громади [1, с. 3-4].

Правове виховання – це система заходів та програм, спрямованих на просвіту громадян, що у свою чергу сприяють формуванню та засвоєнню у них навичок, які стосуються дотримання вивчених норм. Зокрема, це інструмент формування громадянської свідомості. Правове виховання починається з дитинства і триває протягом усього життя [2, с. 18-23].

Основні цілі правового виховання можна умовно виділити на такі:

- знайомство з основними принципами та структурою правової системи (розуміння основних принципів правової системи, таких як презумпція невинуватості, принцип законності, недоторканність прав людини тощо. Ознайомлення зі структурою та органами правосуддя, законодавчими органами) [5];
- плекання поваги до прав та свобод інших людей (формування та розвиток уявлення про загальнолюдські права та свободи, а також їхню важливість. Виховання толерантності та поваги до інших громадян, незалежно від їхньої раси, релігії, національності, статусу тощо) [6, с. 40];
- розвиток розуміння та навичок дотримання законів (пояснення важливості дотримання правил і норм правової системи у повсякденному житті. Вивчення етики та моралі як елементів, які супроводжують правові норми. Розвиток здатності до саморегулювання) [4, с. 4, 11];
- виховання відповідальності перед суспільством та законом (усвідомлення особистої відповідальності перед суспільством і державою за дотримання законів і правил. Засвоєння принципів громадянської відповідальності та готовності робити внесок у покращення суспільства) [8, с. 18];
- запобігання правопорушенням та конфліктам (розвиток навичок вирішення конфліктних ситуацій мирним шляхом і з використанням законних

засобів. Створення умов для попередження правопорушень та підтримки безпеки в суспільстві) [6, с. 40];

- підготовка до активної громадянської участі (розвиток софт-скілс, формування розуміння необхідності участі у виборах, суспільних обговореннях) [8, с. 19].

Загалом правове виховання має багато форм і методів, які включають в себе навчання, воркшопи в школах та університетах, інформаційні кампанії, сімейні обговорення, інтерактивні соціальні заходи тощо [2, с. 129].

Так, серед найпопулярніших форм правового виховання можна відмітити:

- вдосконалення освітніх програм у навчальних закладах, а саме включення до них правничих дисциплін;
- позашкільна освіта, яка включає організацію семінарів, тренінгів та курсів для громадян на відповідну тематику за межами основних навчальних закладів;
- інформаційна кампанія у ЗМІ: використання телебачення, інтернет-ресурсів, соціальних мереж для поширення та пропаганди суспільно необхідної інформації, просування таких публікацій;
- публічні лекції та виставки із залученням відомих людей задля привернення уваги до тематики;
- проведення правозахисних акцій: участь в мітингах, протестах, громадських обговореннях із правовою спрямованістю [8, с. 13-20].

Що ж стосується методів правового виховання, то найбільшу ефективність показали:

- рольові ігри: сценарії, симуляції судових засідань [8, с. 21];
- дебати: публічні обговорення правових питань із дискусіями, аргументаціями і протистояннями різних точок зору;
- кейс-методологія: розв'язання правових питань на прикладах реальних ситуацій [7, с. 8];
- менторство: співпраця з досвідченими юристами або правозахисниками для набуття практичного досвіду, їх наставництво [7, с. 8].

Варто зазначити, що існує чимало досліджень, за допомогою яких було розкрито істинний вплив правового виховання на громадянську свідомість молоді, зокрема, в Україні. Одне з таких показало, що студенти, які мали можливість брати участь у правових тренінгах та семінарах, мали значно більшу схильність до подальших активних проявів у суспільному житті та більш розвинуту, стійку та аргументовану громадянську позицію [3]. Вони частіше брали участь у різноманітних ініціативах та виявляли інтерес до правових питань.

Відтак, спираючись на дослідження, які виправдано підтверджуються особистим досвідом, можна виділити кілька найкращих практик у правовому вихованні:

1. Інтерактивні уроки: використання інтерактивних методів навчання, таких як обговорення судових справ, рольові ігри та дебати, сприяє кращому засвоєнню правових понять та розвитку аналітичних навичок, особливо у дітей.

2. Використання ЗМІ: засоби масової інформації, такі як телебачення, радіо та інтернет є відмінним ресурсом для поширення будь-якого виду інформації, зокрема, знань з правових питань, питань суспільства та громадянськості.

3. Тренінги та семінари: організація правових тренінгів та семінарів для різних груп населення сприяє розширенню кругозору та розумінню правових аспектів у повсякденному житті [7, с. 14-16].

Таким чином, правове виховання відіграє ключову роль у формуванні громадянської свідомості. Це не просто передача знань про права та обов'язки, але й розуміння структури та функціонування суспільної правової системи. У свою чергу інтерактивні методи, є важливим інструментом у забезпеченні ефективного правового виховання. Вони дозволяють студентам взаємодіяти з матеріалами, ділитися своїми думками та набувати досвіду. Окрім вже зазначених методів, ми пропонуємо впровадити стажування студентів на юридичних фірмах, у юридичних клініках, створивши їм можливість застосовувати теоретичні знання на практиці, розширюючи їх реальне розуміння. Також цікавим та рекомендованим підходом є судове волонтерство, оскільки воно дозволить розуміти процеси правової системи зсередини. А ще наголошуємо на впровадженні дуальної освіти. Саме дуальна освіта відіграє важливе значення в контексті правового виховання, дозволяючи студентам отримувати не лише теорію, але і навички, які вони можуть застосовувати в майбутній професійній діяльності. До того ж треба виділити і самоорганізаційну учнівську складову, а саме студентське самоврядування, самостійні гуртки, проведення заходів між однолітками, адже це широкий майданчик для обговорення важливих питань та побудови міцного зв'язку одне з одним. Отже, комбінація інтерактивних методів правового виховання, застосування практичного досвіду та активна участь студентів можуть значно покращити ефективність такого виховання та сприятимуть формуванню високої громадянської свідомості серед молодого покоління.

Список використаних джерел:

1. Боришевський М. Виховання громадянської свідомості особистості: пед. газ. 2001. № 5. 5 с.
2. Бех І. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : наук. вид. К. Либідь, 2003. 280 с.
3. Заболотна О. Students' civic engagement in Ukraine and Canada: a comparative analysis: наук. дослідження Multidisciplinary Journal for Education Social and Technological Sciences. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/350578858_Students'_civic_engagement_in_Ukraine_and_Canada_a_comparative_analysis (дата звернення: 30.09.2023).
4. Kirilin M. The Role of Civic Skills in Fostering Civic: наук. стаття. 2011. URL: https://www.researchgate.net/publication/237540667_The_Role_of_Civic_Skills_in_Fostering_Civic (дата звернення: 30.09.2023).
5. Chapman A. Introduction: Reclaiming Civic Education: підручн. Social Media for Civic Education. 2022. С.1-16.
6. Etienne C. Toussaint. The Purpose of Legal Education: наук. стаття. California Law Review, Vol. 111, No. 1. 2023. С.1-70.
7. Duncan, N. Ethical practice and clinical legal education: наук. стаття. International Journal of Clinical Legal Education. С.7-19.
8. Civitas International Programs: brochure. URL: https://www.civiced.org/pdfs/civitas/Brochure_Civitas_International_Programs.pdf (дата звернення: 30.09.2023).